

VALMIUSSUUNNITELMA YLEINEN OSA

Utajärven kunta

Sisällysluettelo

1.	Yleistä.....	2
2.	Strateginen valmiussuunnitelma, varautuminen häiriötilanteisiin	3
2.1.	Lainsäädäntö ja ohjeet	3
2.2.	Turvallisuuskulttuuri ja turvallisuusjohtaminen	3
2.3.	Varautumisen ja valmiussuunnittelun tarkoitus ja tavoitteet	4
2.4.	Valmiussuunnittelun vastuut ja vastuuhenkilöt.....	6
2.5.	Yhteiskunnan elintärkeitä ja kriittiset toiminnot	7
2.6.	Uhka-arviot ja riskienhallinta.....	9
2.7.	Painopisteet varautumisen kehittämisessä	11
2.8.	Häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin varautumiseen liittyvät kustannukset ja hankinnat.....	12
2.9.	Varautumiskoulutus ja harjoitukset	13
2.10.	Varautumisveloitteet ostopalveluissa ja sopimusperusteisessa palveluntuotannossa	13
2.11.	Yhteistoiminta varautumisessa	13
2.12.	Pelastuslaitoksen tuki valmiussuunnittelulle	13
3.	Operatiivinen valmiussuunnitelma, häiriötilanteiden hallinta.....	14
3.1.	Häiriötilanteen hallinnan tehtävät ja tavoitteet	14
3.2.	Johtamisjärjestelmä normaalioloissa	15
3.3.	Kuntakonsernin johdon ja avainhenkilöiden hälyttämis- ja informointijärjestelyt.....	15
3.4.	Luottamushenkilöiden informointi	15
3.5.	Tehostetun johtamisen ja tilanteen seurannan käynnistäminen	16
3.6.	Johtamispaikat ja muut tilat	16
3.7.	Johtaminen ja tilannetietoisuus	16
3.8.	Viestinnän ja tiedottamisen peruslinjaukset.....	17
3.9.	Henkisen tuen järjestäminen	18
3.10.	Yhteistoiminta pelastuslaitoksen kanssa häiriötilanteen hallinnassa.....	18
3.11.	Väestönsuojelu	18
3.12.	Toiminnan yhteensovittaminen	21
4.	Poikkeusolojen valmiussuunnitelma, varautuminen poikkeusoloihin	22
4.1.	Poikkeusolojen vaikutukset kunnan tehtäviin ja päätösvaltaan	22
4.2.	Toimivalta poikkeusoloissa ja normaaliaikojen häiriötilanteissa	23
4.3.	Kuntaa koskevat valmiuslain toimivaltasäännökset	24
4.4.	Varausjärjestelyt ja varaamisen vastuut	25
4.5.	Väestönsuojelutehtävät	26

1. Yleistä

Kunnan varautuminen perustuu kuntalain, valmiuslain, pelastuslain sekä muun kunnan tehtäviä koskevan lainsäädännön velvoitteisiin. Valmiuslain mukaan kunnan tulee valmiussuunnitelmin ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluin sekä muilla toimenpiteillä varmistaa tehtäviensä mahdollisimman hyvä hoitaminen myös poikkeusoloissa. Valmiussuunnittelulla tarkoitetaan organisaation varautumista tavalla, missä voimavarojen käyttö ja toiminta suunnitellaan sekä priorisoidaan häiriötilanteen vaatimusten mukaisesti.

Kunnanhallitus vastaa kunnan varautumisen ja jatkuvuudenhallinnan järjestämisestä, ja kunnanjohtaja johtaa kunnan varautumista. Varautuminen on osa kunnan normaalia toimintaa, ja sen edellyttämät kustannukset otetaan huomioon toiminnan ja talouden suunnittelussa sekä talousarvion käyttötalous- ja investointimenoissa.

Utajärven kunnan varautumisen ja valmiussuunnittelun tavoitteena on turvallisen elinympäristön luominen kuntalaisille, kunnan palvelutuotannon mahdollisimman häiriötön hoitaminen kaikissa olosuhteissa sekä mahdollisten häiriötilanteiden ennaltaehkäisy, hallinta ja toipuminen.

Utajärven kunnan valmiussuunnitelman yleisen osan on tarkoitus olla informatiivinen, tavoitteita asettava ja samalla myös velvoittava. Yleiseen osaan on koottu koko kuntaa koskevat yhteiset linjaukset ja toimintaperiaatteet. Siinä on esitetty myös kunnan kannalta merkittävimmät uhat ja riskit.

Hyväksytty valmiussuunnitelman yleinen osa on nähtävissä Utajärven kunnan [verkkosivuilla](#).

Valmiussuunnitelman yleisen osan hyväksyy Utajärven kunnanhallitus. Suunnitelma tarkastetaan vähintään kerran valtuustokaudessa. Suunnitelman toiminnalliset ja tekniset osat tarkastetaan vähintään kahden vuoden välein. Suunnitelma päivitetään lisäksi aina, kun kunnan tehtävissä, organisaatiossa, toimintaympäristössä, lainsäädännössä tai hallintosäännössä tapahtuu sen sisältöön olennaisesti vaikuttavia muutoksia.

Valmiussuunnitelman yleisen osan lisäksi kunnan toimialat varautuvat tehtäviensä hoitamiseen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa valmius- ja jatkuvuussuunnitelmilla, tarvittavilla resursseilla sekä harjoittelemalla säännöllisesti suunnitelmien ja niitä täydentävien toimintaohjeiden mukaista toimintaa. Kiinteistöjen turvallisuutta koskevat varautumisjärjestelyt kuvataan pelastuslain edellyttämässä pelastussuunnitelmissa. Varautumisessa otetaan huomioon myös kuntien yhteistoiminnassa hoidettavat tehtävät, muilta palveluntuottajilta hankittavat palvelut sekä yhteistyö viranomaisten, yritysten ja järjestöjen kanssa.

Valmiussuunnitelman yleisen osan valmistelussa on hyödynnetty Pelastusopiston julkaisua ”2/2012 Kunnan valmiussuunnitelman yleisen osan malli ja ohje sen käyttöön”, ja suunnitelma on laadittu Utajärven kunnan tehtävät, organisaatio ja toimintaympäristö huomioon ottaen.

2. Strateginen valmiussuunnitelma, varautuminen häiriötilanteisiin

2.1. Lainsäädäntö ja ohjeet

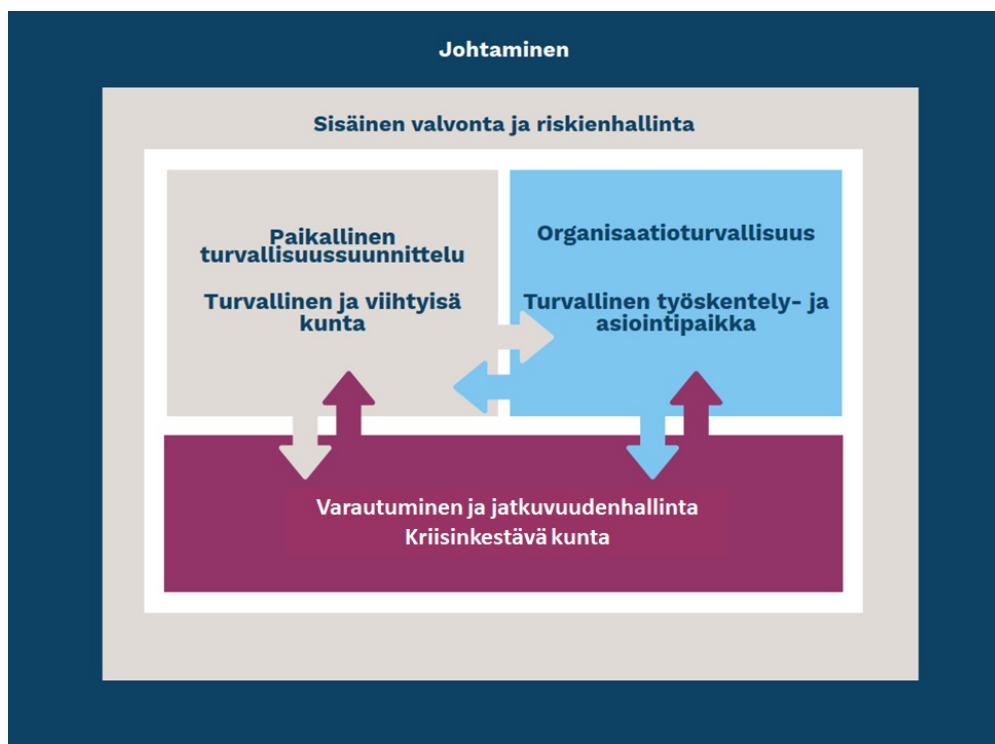
Kunnan varautumista ja valmiussuunnittelua ohjaavat mm. seuraavat lait ja säädökset:

- [Kuntalaki \(410/2015\)](#)
- [Valmiuslaki \(1552/2011\)](#)
- [Pelastuslaki \(379/2011\)](#)
- [Valtioneuvoston asetus pelastustoimesta \(407/2011\)](#)
- [Laki hyvinvointialueesta \(611/2021\)](#)
- [Laki huoltovarmuuden turvaamisesta ja Huoltovarmuuskeskuksesta \(107/2026\)](#)
- [Valtioneuvoston päätös huoltovarmuuden tavoitteista \(568/2024\)](#)
- [Vesihuoltolaki \(119/2001\)](#)
- [Sähkömarkkinalaki \(588/2013\)](#)
- [Laki julkisen hallinnon tiedonhallinnasta \(906/2019\)](#)
- [Laki yhteiskunnan kriittisen infrastruktuurin suojaamisesta ja häiriönsietokyvyn parantamisesta \(310/2025\)](#)
- [Puolustustilalaki \(1083/1991\)](#)

2.2. Turvallisuuskulttuuri ja turvallisuusjohtaminen

Kunnan johtaminen, sisäinen valvonta ja riskienhallinta muodostavat Utajärven kunnan turvallisuusjohtamisen kehyksen ja määrittävät sen järjestämisen ja toteuttamisen periaatteet.

Turvallisuuskulttuurilla tarkoitetaan arvoja, asenteita, sitoutuneisuutta ja ammattitaitoa, sekä ajantasaista normistoa ja turvallisuusvaatimukset täyttävää toimintaa, jolloin jokainen tiedostaa oman toimintansa merkityksen osana yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta.

Kuvio 1: Turvallisuusjohtamisen kokonaisuus

(Lähde: Suomen Kuntaliitto, Kunnan varautumisen johtaminen, s. 15, ISBN 978-952-293-755-1)

Varautumisen ja jatkuvuudenhallinnan tarkoituksena on varmistaa kunnan keskeisten tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen kaikissa turvallisuustilanteissa sekä parantaa kunnan henkilöstön ja asukkaiden turvallisuutta ja kriisinkestävyttä. Organisaatioturvallisuuden tarkoituksena on varmistaa kuntaorganisaation turvallisuus työskentely- ja asiointipaikkana. Paikallisella turvallisuussuunnittelulla edistetään kunnan turvallisuutta ja viihtyisyyttä.

Utajärven kunnan johtamista, sisäistä valvontaa ja riskienhallintaa, varautumista sekä turvallisuutta ohjaavat seuraavat julkisesti saatavilla olevat asiakirjat:

- Kuntastrategia 2026-2030
- Utajärven kunnan hallintosääntö
- Utajärven kunnan sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan ohje
- Utajärven kunnan valmiussuunnitelman yleinen osa
- Utajärven kunnan tietosuoja- ja tietoturvapoliittika

Valmiussuunnittelun ja jatkuvuudenhallinnan pääpaino on normaaliolojen häiriötilanteissa. Valmiussuunnitelman ylläpito on osa kunnan vuosikellon mukaista toiminnan suunnittelua ja seuranta. Varautumisessa painotetaan häiriötilanteiden ennakointia ja ehkäisemistä, niiden vaikutusten rajaamista sekä häiriötilanteista palautumista.

2.3. Varautumisen ja valmiussuunnittelun tarkoitus ja tavoitteet

Varautumisella tarkoitetaan toimintaa, jolla varmistetaan tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen ja mahdollisesti tarvittavat tavanomaisesta poikkeavat toimenpiteet häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa (Sanastokeskus TSK 50, 2017). Varautumistoimenpiteitä ovat muun muassa valmiussuunnittelu, jatkuvuudenhallinta, etukäteisvalmistelut, koulutus ja valmiusharjoitukset.

Ennaltaehkäisevä toiminta

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tavoitteena on tukea ja edistää hyvää johtamista, toiminnan kehittämistä ja tuloksellisuutta, edistää kunnan strategisten tavoitteiden toteutumista, sekä hallita ja ennaltaehkäistä mahdollisia toiminnan uhkatekijöitä. Tunnistettujen riskien poistaminen ja pienentämiseen tähtäävät toimenpiteet ovat osa Utajärven kunnan ennaltaehkäisevää varautumista.

Myös yritysten, yhteisöjen, taloyhtiöiden sekä kotitalouksien itsenäinen varautuminen häiriötilanteisiin on tärkeä osa kunnan varautumista. Omatoimisen varautumisen velvoitteet rakennuksen omistajalle ja haltijalle sekä toiminnanharjoittajalle on määritetty pelastuslain 14 §:ssä. Kyläyhteisöjen sekä kotitalouksien varautumisella on suuri merkitys sekä yhteiskunnalle että kansalaisille itselleen.

Alla hyödyllisiä linkkejä omatoimisen varautumisen sivustoille:

- Turvallinen kylä, [Opas kylien turvallisuustyöhön \(pdf\)](#)
- Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön (SPEK) [Varautuminen kotona -sivusto](#)
- Eri viranomaisten [72 tuntia varautumissuositus kotitalouksille -sivusto](#)

Suomi on tietoyhteiskuntana riippuvainen tietoverkkojen ja -järjestelmien toiminnasta ja näin ollen myös erittäin haavoittuvainen niihin kohdistuville häiriöille. Utajärven kunta varautuu tietosuoja-, tietoturvasu- ja kyberuhkiin ajantasaisella tietoturva- ja tietosuojapolitiikalla, turvallisilla tietoteknisillä ympäristöillä, valvonnalla, varajärjestelyin, ajantasaisilla valmius- ja toipumissuunnitelmilla sekä säännöllisin harjoitteluin, jotka keskittyvät näihin uhkiin.

Ydintehtävien ja -palveluiden turvaaminen

Valmiuslain 12 §:ssä säädetään, että kuntien, kuntayhtymien ja muiden kuntien yhteenliittymien tulee valmiussuunnitelmin ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluun sekä muilla toimenpiteillä varmistaa tehtäviensä mahdollisimman hyvä hoitaminen myös poikkeusoloissa.

Tämä tarkoittaa sitä, että Utajärven kunnan normaalisti tuottamat ja ylläpitämät kunnan kriittisten peruspalveluiden, sekä niitä tukevan infrastruktuurin toimintaedellytykset ja jatkuvuus on varmistettava kaikissa turvallisuustilanteissa (normaaliolot, normaaliolojen häiriötilanteet ja poikkeusolot).

Varautuminen on osa kunnan sisäistä valvontaa ja riskienhallintaa, ja siten sisäänrakennettu osa kunnan toiminnan ja talouden suunnittelua sekä kunnan johtamista. Se on jatkuvaa toimintaa, joka kytkeytyy kaikkeen kunnan toimintaan (ohjaus-, ydin- sekä tukiprosesseihin).

Toiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi todennäköisempien häiriötilanteiden varalle on oltava valmiussuunnitelmat tarvittavine varajärjestelyineen sekä toimintaohjeineen. Suunnitelmien ja ohjeiden mukaista toimintaa on harjoitettava säännöllisesti henkilöstön tietotaidon ylläpitämiseksi.

Velvoitteeseen perustuen kunnan eri toimialat ja nimetyt konserniyhtiöt laativat omat valmiussuunnitelmat vastuullaan olevia tehtäviä varten. Toimialojen ja konserniyhteisöjen valmiussuunnitelmissa tulee tunnistaa ydinpalvelut niihin liittyvine kriittisine toimintoineen, laatia riski- ja vaikutusarviot, laatia riskienhallintasuunnitelmat (=valmiussuunnitelma), varautua mahdollisten varajärjestelmien tai -toimintojen käyttöönottamiseen sekä laatia ohjeistus normaaliin tilanteeseen paluusta.

Valmiussuunnittelussa tulee huomioida tehtävien hoidossa tarvittava henkilöstö, ajoneuvot, koneet ja kalusto sekä mahdollisten tilojen varaaminen. Vastuu kunnan tehtäviin kuuluvien lakisääteisten palvelujen saatavuudesta säilyy kunnalla, vaikka se hankkii palvelun toteuttamiseen liittyviä toimintoja, resursseja tai tukipalveluja ulkopuoliselta toimittajalta. Niiltä osin kuin kunnan ydinpalveluihin liittyviä toimintoja on ulkoistettu ulkopuolisille toimittajille, toimialojen tulee varmistaa niiden saatavuus häiriötiloissa ja poikkeusoloissa palvelusopimuksiin sisällytetyin varautumisvelvoittein.

Siltä osin kuin laissa kunnalle osoitetun tehtävän järjestämisvastuu ja siihen liittyvä toimivalta siirretään kuntalain mukaisesti toiselle kunnalle tai kuntayhtymälle, vastuu tehtävää koskevasta varautumisesta ja jatkuvuudenhallinnasta siirtyy järjestämisvastuussa olevalle taholle. Järjestämisvastuun siirrossa kunnan tulee kuitenkin yhteensovittaa tehtävään liittyvä yhteistoiminta järjestämisvastuussa olevan tahon kanssa.

Häiriötilanteen hallinnan ja johtamisen edellytysten turvaaminen

Varautumisen ja valmiussuunnittelun yhtenä keskeisenä tavoitteena on varmistaa mahdollisimmat hyvät edellytykset häiriötilanteen hallinnalle sekä siihen liittyvälle johtamiselle. Häiriötilanteen tehokkaan hallinnan kannalta on keskeistä, että tarvittavat toimenpiteet Utajärven kunnan ydinpalvelujen turvaamiseksi käynnistetään viipymättä ja riittävässä laajuudessa.

Häiriötilanteen hallinnan perusajatuksena on, että siihen liittyvät toimenpiteet käynnistetään ajoissa, ennakoiden tilanteen mahdollista kehittymistä tai osoittautumista alkutietoja vakavammaksi ja riittävien resurssien varaamista heti tilanteen alusta alkaen sekä tarvittaessa johtamisvalmiutta tehostaen.

Häiriötilanteen hallinnan keskeinen toiminto on johtamisen edellyttämän ajantasaisen ja luotettavan tilannekuvan muodostaminen, ylläpitäminen ja jakaminen. Vaikka kunnan eri toimialoilla on omat valmiussuunnitelmansa erilaisten häiriötilanteiden varalta, niin eri toimialojen, konserniyhtiöiden sekä sidosryhmien välisen yhteistyön koordinoimiseksi on kokonaistilannekuvan muodostaminen välttämätöntä ml. sen harjoittelu.

Häiriötilanteen hallinnan kriittinen osa-alue on viestintä. Oikea-aikainen, tietosisällöltään ja yleisöltään riittävän laaja ja luotettava viestintä auttaa kunnan johtoa kontrolloimaan tilannetta ja hillitsemään epävirallisten kanavien kautta leviävän, mahdollisesti väärän tiedon haitallisia vaikutuksia.

Erilaisten häiriötilanteiden varalta on laadittava myös suunnitelmat vaihtoehtoisten johtamis- ja viestintävälineiden käytöstä siltä varalta, etteivät normaalit johtamis- ja viestintäkanavat ole käytettävissä.

2.4. Valmiussuunnittelun vastuut ja vastuuhenkilöt

Utajärven kunnan hallintosäännön 12 luku käsittelee varautumista ja valmiussuunnittelua. Luvussa määritellyn mukaisesti varautuminen on toimintaa, jolla varmistetaan kunnan tehtävien ja palveluiden mahdollisimman häiriötön hoitaminen ja mahdollisesti tarvittavat tavanomaisesta poikkeavat toimenpiteet normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

Utajärven kunnan valtuusto luo päätöksillään edellytykset kunnan varautumiselle ja valmiussuunnittelulle. Kunnanhallitus päättää varautumisen ja valmiussuunnittelun järjestämisen käytännön toteutuksesta valtuuston päättämien periaatteiden mukaisesti. Näitä periaatteita sisältyy erityisesti kuntastrategiaan, hallintosääntöön, talousarvioon ja taloussuunnitelmaan sekä valtuuston päättämiin sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteisiin.

Hallintosäännössä määrätyn mukaisesti kunnan varautumista johtaa kunnanjohtaja. Toimialajohtajat vastaavat toimialansa osalta varautumisesta ja valmiussuunnittelusta. Tietohallintopäällikkö vastaa ICT-palvelutuotannon varautumisesta ja valmiussuunnittelusta.

- Valmiussuunnitelman yleisen osan hyväksyy kunnanhallitus ja se saatetaan tiedoksi valtuustolle.
- Kunnanhallitus hyväksyy myös häiriötilannejohtamisen ja -viestinnän valmiussuunnitelman sekä toimialojen suunnitelmat.
- Kukin toimialajohtaja hyväksyy toimialansa valmius- ja jatkuvuussuunnitelmien toimeenpano-ohjeet toimivaltansa mukaisesti.
- Kunnanjohtaja hyväksyy useita toimialoja tai koko kuntaa koskevat valmius- ja jatkuvuussuunnitelmien toimeenpano-ohjeet toimivaltansa mukaisesti.

Vastuualue	Varautumistehtävä	Vastuu	Varahenkilö	Suunnitelma
Kunta	Varautumisen ja valmiussuunnittelun yhteensovittaminen	Kunnanjohtaja	Hallintojohtaja	Valmiussuunnitelman yleinen osa.
Kunta	Häiriötilannejohtaminen ja -viestintä	Kunnanjohtaja	Hallintojohtaja	Häiriötilannejohtamisen ja -viestinnän valmiussuunnitelma.
Kuntakonserni	Utajärven kuntakonsernin varautuminen ja valmiussuunnittelu	Kunnanjohtaja	Hallintojohtaja	Kuntakonserniin kuuluvien valmiussuunnitelmat.
Hallintopalvelut	Toimialan varautuminen ja valmiussuunnittelu	Hallintojohtaja	Kunnanjohtaja	Toimialan valmiussuunnitelma. Valmiuslain mukaisten tehtävien (12§, 106§, 108§ ja 126§) hoitaminen.
Hyvinvointipalvelut	Toimialan varautuminen ja	Hyvinvointijohtaja	Kasvatusjohtaja	Toimialan valmiussuunnitelma

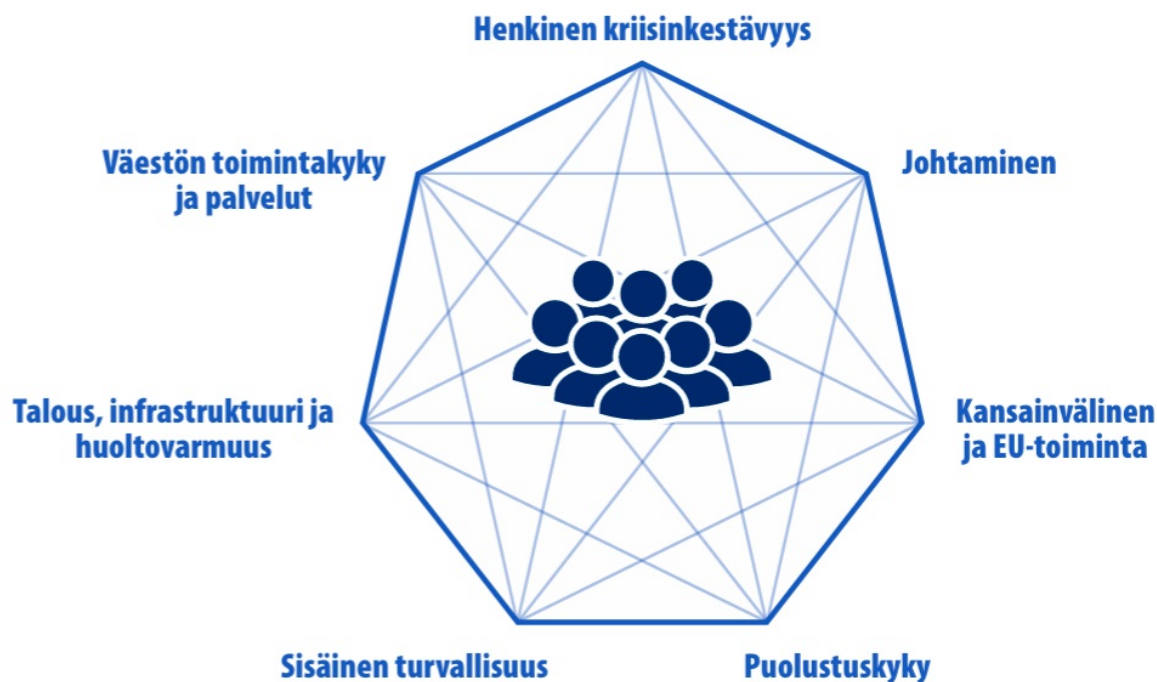
	valmiussuunnittelu			Valmiuslain mukaisten tehtävien (12§ 32§ ja 95-103§,) hoitaminen.
Kasvatuspalvelut	Toimialan varautuminen ja valmiussuunnittelu	Kasvatusjohtaja	Hyvinvointijohtaja	Toimialan valmiussuunnitelma. Valmiuslain mukaisten tehtävien (12§, 109§) hoitaminen.
Elinympäristöpalvelut	Toimialan varautuminen ja valmiussuunnittelu	Elinympäristöjohtaja	Rakennus-tarkastaja	Toimialan valmiussuunnitelma Valmiuslain mukaisten tehtävien (12§, 40§, 44§, 49-55§, 70§, 120§ ja 122b§) hoitaminen.
Elinvoimapaalvelut	Toimialan varautuminen ja valmiussuunnittelu	Kunnanjohtaja	Hallintojohtaja	Toimialan valmiussuunnitelma Valmiuslain mukaisten tehtävien (12§ ja 31§,) hoitaminen.
Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue	Osallistuminen Utajärven kunnan vastuiden osalta	Hyvinvointijohtaja		Hyvinvointialueen suunnitelma, Utajärven kunnan rooli ja tuki. Valmiuslain mukaisten tehtävien (122§) hoitaminen.
Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen pelastustoimi	Väestönsuojelu- ja väestönsiirtosuunnitteluun osallistuminen Utajärven kunnan vastuiden osalta	Elinympäristöjohtaja		Pelastustoimen suunnitelma, Utajärven kunnan rooli ja tuki. Valmiuslain mukaisten tehtävien (120§) hoitaminen.

Taulukko 1: Varautumisen vastuut

2.5. Yhteiskunnan elintärkeät ja kriittiset toiminnot

Yhteiskunnan elintärkeät toiminnot muodostuvat asioista, jotka pitävät koko Suomen turvallisen arjen pyörimässä. Kun yhteiskunnan perustoiminnot ovat kunnossa, kriiseistä voidaan palata normaaliin elämään ilman, että koko yhteiskunnan perusta järkkyy.

Valtioneuvoston periaatepäätöksessä Yhteiskunnan turvallisuusstrategia Suomalaisen yhteiskunnan elintärkeiksi toiminnoiksi on määritelty seitsemän toimintoa, joiden jatkuvuus on pystyttävä takaamaan kaikissa turvallisuustilanteissa:

Kuvio 2: Yhteiskunnan elintärkeät toiminnot (Turvallisuuskomitea, Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2025, sivu 16)

Suomen kansallinen riskiarvio (2023) on yhteensovitettu kooste eri toimijoiden riskiarvioista. Omissa riskiarvioissaan eri hallinnonalat ovat valinneet yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin vaikuttavia uhkamalleja ja häiriötilanteita. Kansallisessa riskiarviossa ovat mainittuna seuraavat uhat:

- Informaatiovaikuttaminen.
- Poliittinen, taloudellinen ja sotilaallinen painostus.
- Sotilaallisen voiman käyttö.
- Laajamittainen maahantulo ja painostaminen maahantulijoita ohjaamalla.
- Yhteiskunnan rakenteisiin tai laajoihin ihmisjoukkoihin tehty terroristinen tai muu väkivaltainen isku.
- Isojen väkijoukkojen, ryhmien tai yhteisöjen väkivaltainen liikehdintä tai yhteiskuntajärjestyä vaarantava toiminta.
- Julkisen talouden häiriö.
- Rahoitusjärjestelmän häiriö.
- Energiahuollon häiriöt.
- Tieto- ja viestintäverkkojen ja palveluiden häiriöt.
- Kuljetusten jatkuvuuden häiriöt.
- Terveysturvallisuuden häiriöt.
- Vesihuollon häiriöt.
- Elintarvikehuollon häiriöt ja ruoka- ja ravintoturvan heikkeneminen.
- Laajat tai pitkäkestoiset onnettomuustilanteet.

Pohjois-Pohjanmaan alueellisessa riskiarviossa on tunnistettu ja arvioitu alueellisesti merkittäviä riskejä kansallinen riskiarvio ja alueen erityispiirteet huomioon ottaen.

Valtakunnallisesti määriteltujen elintärkeiden toimintojen, kansallisen riskiarvion, Pohjois-Pohjanmaan alueellisen riskiarvion sekä kunnan oman toimintaympäristön arvioinnin perusteella kunnan toimialoilla on tunnistettu seuraavat kunnan toiminnan kannalta kriittiset tehtävät ja toiminnot:

1. Hallinto- ja tukipalvelut:

- a. Kunnan toiminnan johtaminen ja ohjaus
- b. Päätöksenteko- ja hallintomenettely
- c. Varautuminen ja jatkuvuudenhallinta
- d. Vaalien järjestäminen
- e. Taloushallinto
- f. Henkilöstöhallinto
- g. Asiakirjahallinto
- h. Tietohallinto ja ICT
- i. Ulkoinen ja sisäinen viestintä

2. Elinvoimapalvelut

- a. Alueellinen julkinen liikenne
- b. Maaseutupalvelujen järjestäminen

3. Elinympäristöpalvelut

- a. Vesihuollon järjestäminen
- b. Kunnan vastuulla olevat tiet ja kadut
- c. Tilapalvelut ja kiinteistöhuolto
- d. Ympäristö- ja terveysvalvonta
- e. Eläinlääkintähuolto
- f. Jätehuollon järjestäminen
- g. Ateriapalvelut

4. Kasvatuspalvelut

- a. Varhaiskasvatuksen järjestäminen
- b. Esi- ja perusopetuksen järjestäminen
- c. Lukiokoulutuksen järjestäminen

5. Hyvinvointipalvelut

- a. Työvoimapalveluiden järjestäminen
- b. Kirjastopalveluiden järjestäminen
- c. Nuorisopalveluiden järjestäminen
- d. Järjestötyö

Kunnan organisaatiossa ja toiminnassa on välttämätöntä tiedostaa edellä kuvattujen toimintojen keskeinen merkitys sekä niiden keskinäiset ja ulkoiset riippuvuudet. Valmiussuunnittelun tärkeimpänä tavoitteena on suunnittelulla ja harjoittelulla varautua kriittisten toimintojen jatkuvuuden turvaamiseen häiriötilanteissa. Kunnan, sen toimialojen ja konserniyhteisöjen varautumisella turvataan edellä kuvattujen kunnan elintärkeiden toimintojen jatkuvuutta.

2.6. Uhka-arviot ja riskienhallinta

Uhka-arviolla tarkoitetaan uhkamallin pohjalta laadittavaa arviota, jossa arvioidaan uhan lähdettä, kohdetta, toteutumistapaa, todennäköisyyttä ja vaikutuksia tehtävien hoitamiseen sekä mahdollisuuksia ehkäistä uhan toteutumista, rajoittaa sen vaikutuksia ja valmistella tarvittavat toimenpiteet oikea-aikaisesti.

Utajärven kunnan uhka-arvioiden laatimisessa on hyödynnetty Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaa 2025, kansallista riskiarviota 2023 sekä Pohjois-Pohjanmaan alueellista riskiarviota 2023.

Utajärven kunnassa tarkasteltavat uhkaskenaariot ja -mallit ovat seuraavat:

1. Vakava energiahuollon häiriö (sähkö ja polttoaineet)
2. Vakava lämpö- ja vesihuollon häiriö (kaukolämpö, talous- ja jätevedet)
3. Vakava tietoliikenteen tai -järjestelmän häiriö (ICT-palvelut)
4. Vakava päivittäistavarahuollon häiriö (ruoka, lääkkeet, polttoaineet)
5. Laaja-alainen pandemia (korona/vastaava)
6. Julkisen talouden tai rahoitusjärjestelmän häiriö
7. Sään ääri-ilmiöt (myrskyt, tulvat, hellejakso)
8. Tulipalo kriittisten toimintojen kohteessa ml. maastopalot
9. Suuronnettomuus (tie- ja raideliikenne)
10. Terroristinen tai muu vakava väkivaltainen isku
11. Pato-onnettomuus tai sen uhka
12. Säteily- ja kemikaalionnettomuudet tai niiden uhka
13. Laajamittainen maahantulo tai sillä painostaminen
14. Sotilaallisen voiman käyttö tai sen uhka

Riskien arviointi osana toiminta- ja taloussuunnittelua

Utajärven kunnan hallintosäännön luvussa 11 on määräykset sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnasta. Luvussa määrätään kunnanhallituksen, viranhaltijoiden, esihenkilöiden ja konsernijohtoon sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tehtävistä, konserniyhtiöiden vastuista sekä sisäisen tarkastuksen tehtävistä.

Kunnanhallitus vastaa kokonaisvaltaisen sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä. Se hyväksyy sisäistä valvontaa ja riskienhallintaa koskevat ohjeet ja menettelytavat sekä valvoo, että sisäinen valvonta ja riskienhallinta toimeenpannaan ohjeistuksen mukaisesti ja tuloksellisesti. Kunnanhallitus antaa toimintakertomuksessa tiedot sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä ja keskeisistä johtopäätöksistä sekä selvityksen konsernivalvonnasta ja merkittävimmistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä.

Kunnanhallitus vastaa sisäisen valvonnan järjestämisestä ja yhteensovittamisesta siten, että kunnan toiminnan laillisuus ja tuloksellisuus varmistetaan. Se hyväksyy sisäisen tarkastuksen suunnitelman, jonka perusteella arvioidaan riskienhallinta-, valvonta-, johtamis- ja hallintoprosessien tuloksellisuutta. Kunnanhallitus vastaa riskienhallinnan järjestämisestä siten, että kunnan toiminnan olennaiset riskit tunnistetaan ja kuvataan sekä niiden toteutumisen todennäköisyys, vaikutukset ja hallintamahdollisuudet arvioidaan. Lisäksi kunnanhallitus valmistelee toimintakertomuksessa annettavat tiedot sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä.

Kunnanjohtaja ja toimialueiden muut johtavat viranhaltijat vastaavat sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toimeenpanosta ja tuloksellisuudesta vastuualueellaan, ohjeistavat alaisiaan toimintayksiköitä sekä raportoivat kunnanhallituksen antamien ohjeiden mukaisesti.

Esihenkilöt vastaavat oman toimintayksikkönsä riskien tunnistamisesta ja arvioinnista sekä riskienhallinnan toimenpiteiden toteuttamisesta ja toimivuudesta. Lisäksi he raportoivat riskeistä ja riskienhallinnan toimenpiteistä kunnanhallituksen antamien ohjeiden mukaisesti.

Kunnan konsernijohtoon muodostavat kunnanhallitus ja kunnanjohtaja. Konsernijohto vastaa konserniyhteisöjen ohjauksesta sekä niiden sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisen ja tuloksellisuuden valvonnasta. Tytäryhteisön hallitus vastaa sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä ja riskienhallinnan kokonaisuudesta, ja toimitusjohtaja huolehtii sisäisen valvonnan toteuttamisesta, ylläpitämisestä ja toimivuudesta. Tytäryhteisöt raportoivat konsernijohtolle sisäisen valvonnan toimivuudesta, merkittävistä riskeistä sekä riskienhallinnan toimivuudesta ja riittävydestä konserniohjeen ja muiden kunnan antamien ohjeiden mukaisesti.

Riskien arviointi osana varautumista ja valmiussuunnittelua

Varautumiseen ja valmiussuunnitteluun liittyvien riskien arviointi ja raportointi kytkeytyy kiinteästi vuosittaiseen toiminnan ja talouden suunnittelu- ja raportointiprosessiin. Kunnan tietohallinto organisoii arviointia ja raportointia.

Kunnan kaikkien toimialojen tulee talousarvion laadinnan yhteydessä analysoida toimintaympäristön muutoksia, tunnistaa toimintoja uhkaavia riskejä sekä arvioida niiden toteutumisen todennäköisyyttä ja vaikutuksia tehtävien ja palvelujen jatkuvuuteen.

Kun riskit on tunnistettu, toteutetaan näille riskianalyysi toimialajohdon toimesta. Toimialajohtajat vastaavat toimialojensa arvioinneista ja analyyseistä. Laajemmin kunnan toimintaan kohdistuvat poikkihallinnolliset riskit analysoi kunnan johtoryhmä. Riskianalyyssissa muodostetaan tarkempi käsitys tunnistetuista riskeistä ja niiden merkityksestä kunnan toiminnalle.

Riski- ja vaikutusarvioinnin yhteydessä toimialat ja nimetyt konserniyhteisöt arvioivat, vaikuttaako kyseinen uhkamalli niiden vastuulla oleviin ydinpalveluihin ja toimintoihin, millaisia vaikutuksia uhkamallin toteutumisella olisi, miten riskiä voidaan pienentää tai poistaa kokonaan, sekä vaikutuksia rajoittaa ja vaikutuksiin varautua. Toimialat ja nimetyt konserniyhteisöt laativat riski- ja vaikutusarviotaulukot oman arvionsa mukaisesti.

Varautumiseen ja valmiussuunnitteluun liittyvät riski- ja vaikutusarviot ovat salassa pidettäviä (JulkL 24.1 § 8 k), mikä tulee huomioida päätettäessä riskien viemisessä riskienhallintajärjestelmään.

2.7. Painopisteet varautumisen kehittämisessä

Utajärven kunnan varautumista tehostetaan vakiinnuttamalla valmiussuunnitteluprosessi, jalkauttamalla valmiussuunnittelu toimialoille, huolehtimalla toimialojen valmiussuunnitelmien ajantasaisuudesta (vuosikello), kehittämällä kunnan johtokeskustyöskentelyä, kriisiviestintää ja sisäisiä hälytysjärjestelmiä sekä järjestämällä ja osallistumalla varautumista tukeviin koulutuksiin ja harjoituksiin.

Varautuminen ja valmiussuunnittelu ulotetaan kunnan sekä nimettyjen konserniyhteisöjen palveluhankinta- ja yhteistoimintasopimuksiin, mikäli ne liittyvät kunnan säädösperusteisiin ydintehtäviin.

Painopiste	Toimenpiteet	Toteutusaikataulu	Vastuutaho	Toteutumisen seuranta
Valmiussuunnittelu-prosessin vakiinnuttaminen	Tarkistetaan ja päivitetään Utajärven kunnan valmiussuunnitelman yleinen osa.	5/2026 - 9/2026	Kunnan johtoryhmä	Yleisen osan vahvistaa kunnanhallitus, se annetaan tiedoksi valtuustolle.
Valmiussuunnittelun jalkauttaminen toimialoille	Toimialakohtaisten valmiussuunnitelmien laadinta.	9/2026 - 11/2026	Toimialat	Kunnan johtoryhmä, kunnanhallitus

Toimialojen valmiussuunnitelmien ajantasaisuus	Varautuminen ja valmiussuunnittelu sidotaan nykyistä selkeämmin osaksi kunnan toiminnan ja talouden suunnittelua sekä sisäistä valvontaa ja riskienhallintaa.	Vuonna 2027	Kunnanjohtaja	Kunnanhallitus
	Edellyttää sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan ohjeen päivittämistä sekä varautumisen huomioimista suunnittelun vuosikellossa.	Vuonna 2027	Hallintojohtaja	Kunnanjohtaja
	Toimialojen suunnitelmien päivittämistarve tarkastetaan vuosittain osana talousarvioesityksen laadintaa (toimintaympäristön muutokset).	Vuosittain (Q1)	Toimialajohtajat	Toteutumisen raportointi osana riskien arviointia kunnanhallituksen antamien ohjeiden mukaisesti.
	Tehtävää varten nimetään toimialoille varautumisen vastuuhenkilöt.	Vuonna 2026	Toimialajohtajat	Kunnan johtoryhmä
Johtokeskustustyöskentely	Häiriötilannejohtamisen ja -viestinnän valmiussuunnitelman päivitys/laadinta.	11/2026	Hallintojohtaja (Tietohallintopäällikkö)	Kunnan johtoryhmä
	Testaukset ja harjoittelu.	Vuosittain	Kunnanjohtaja, toimialajohtajat	Kunnan johtoryhmä
Kriisiviestinnän kehittäminen	Häiriötilannejohtamisen ja -viestinnän valmiussuunnitelman päivitys/laadinta.	11/2026	Hallintojohtaja (Viestinnän asiantuntija, tietohallintopäällikkö)	Kunnan johtoryhmä
	Testaukset ja Harjoittelu.	Vuosittain	Kunnanjohtaja, toimialajohtajat	Kunnan johtoryhmä
Sisäisten hälytys-, johtamis- ja viestintäjärjestelmien kehittäminen	Toteutuksen suunnittelu.	2026	Tietohallintopäällikkö	Kunnan johtoryhmä
	Hankinta ja käyttöönotto.	2027	Tietohallintopäällikkö	
	Testaukset ja harjoittelu.	Vuosittain	Tietohallintopäällikkö	

Taulukko 2: Utajärven kunnan varautumisen painopisteet ja vastuut

2.8. Häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin varautumiseen liittyvät kustannukset ja hankinnat

Varautuminen on osa Utajärven kunnan normaalia toimintaa ja siitä aiheutuvat kustannukset sisällytetään toiminta- ja taloussuunnitelmiin sekä talousarvioiden toiminta- ja investointimenoihin.

Valmiussuunnittelussa määritellään toiminnalliset tarpeet sekä esitykset tarvittavista resursseista.

2.9. Varautumiskoulutus ja harjoitukset

Varautumiskoulutuksella tarkoitetaan koulutusta ja perehdytystä, jolla osaltaan varmistetaan yksilön, yhteisön, laitoksen, yrityksen sekä yhteiskunnan eri tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen kaikissa turvallisuustilanteissa. Utajärven kunta ja toimialat testaavat valmiussuunnitelmiansa toimivuutta itse järjestämillään harjoituksilla tarpeen mukaisesti. Lisäksi Utajärven kunta osallistuu kansallisiin ja alueellisiin varautumisen harjoituksiin, sekä harkinnan mukaan muihin viranomaisten, hyvinvointialueiden, kuntien ja yhteistyöverkostojen järjestämiin varautumis- ja häiriötilanneharjoituksiin. Harjoittelun tavoitteena on varmistaa kunnan johtamisen, toimintamallien, yhteistyömenettelyjen ja palvelujen jatkuvuuden toimivuus erilaisissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

Pelastusopiston lakisääteisenä tehtävänä on normaaliolojen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin varautumiseen valmentavan koulutuksen antaminen. Utajärven kunta kannustaa varautumisesta johtovastuussa olevia osallistumaan säännöllisesti Pelastusopiston järjestämille varautumiskursseille.

- Pelastusopiston [Varautumiskoulutus -sivusto](#)

Lupa- ja valvontavirasto järjestää yhteistyössä Puolustusvoimien kanssa alueellisia maanpuolustuskursseja, joilla yhteiskunnan varautumista käsitellään eri teemojen kautta. Kursseille valitaan henkilöitä, jotka ovat johtavassa asemassa tai toimivat varautumisen keskeisissä tehtävissä julkishallinnossa, kunnassa tai sen liikelaitoksissa, yrityksissä tai järjestöissä. Utajärven kunta esittää tarveharkintaansa perustuen henkilöstöään alueellisille maanpuolustuskursseille.

2.10. Varautumisvelvoitteet ostopalveluissa ja sopimusperusteisessa palveluntuotannossa

Ostopalveluina hankittujen kriittisten toimintojen osalta toiminnasta häiriö- ja poikkeustilanteissa tulee aina sopia osapuolten kesken. Ostopalvelujen osalta on myös varmistettava, ettei hankittua resurssia (henkilöt, toimitilat, ajoneuvot ja työkoneet) ole häiriötilanteissa/poikkeusoloissa jo varattu toisaalle (päällekkäisvaraus).

Utajärven kunnan ja sen eri toimialojen on varauduttava myös tilanteeseen, jossa ulkopuolinen palveluntoimittaja on häiriötilanteessa kyvytön täyttämään sopimusvelvoitteitaan. Lopullinen vastuu lakisääteisten ydinpalvelujen häiriöttömästä tuottamisesta on aina Utajärven kunnalla.

Huoltovarmuuskeskuksen SOPIVA-aineistosta löytyy erityyppisiin sopimuksiin perustuvan varautumisen sopimuskausekkeitä <http://www.huoltovarmuuskeskus.fi/sopiva>.

2.11. Yhteistoiminta varautumisessa

Mikäli toimialan ydintoiminta on voimakkaasti riippuvainen jonkun ulkopuolisen toimijan tarjoamista tai tuottamista palveluista, on ehdottoman tarpeellista selvittää yhteistyössä ko. toimijan kanssa varautumiseen liittyviä käytäntöjä. Velvoite koskee myös toisten kuntien tai kuntayhtymien kanssa tehtyjä sopimuksia.

Suunnitelmat tulee päivittää yhteistyössä siten, että esimerkiksi resurssien päällekkäisvarauksia ei tehdä. Tämä korostuu varsinkin, jos toimijan resursseja käyttää useampi taho ja häiriötilanteen tai poikkeusolojen vuoksi resurssien saatavuus on tavanomaista heikompaa.

Toimialojen keskinäisessä varautumisessa ja suunnitelmien yhteensovittamisessa pätee sama periaate, eli tulee tarvittaessa toimialojen kesken ennalta sopia, että mitkä asiat hoidetaan keskitetysti yhden nimetyn vastuullisen toimialan toimesta ja mitkä asiat kukin toimiala hoitaa itse.

2.12. Pelastuslaitoksen tuki valmiussuunnittelulle

Pelastuslain mukaan pelastuslaitoksen tulee huolehtia alueellaan pelastustoimelle kuuluvasta ohjauksesta, neuvonnasta ja turvallisuusviestinnästä, jonka tavoitteena on tulipalojen ja muiden onnettomuuksien ehkäiseminen ja varautuminen onnettomuuksien torjuntaan.

Pelastuslaitoksen tulee lisäksi onnettomuuksien ehkäisemiseksi ja turvallisuuden ylläpitämiseksi toimia yhteistyössä muiden viranomaisten sekä alueella olevien yhteisöjen ja asukkaiden kanssa sekä osallistua paikalliseen ja alueelliseen turvallisuussuunnittelutyöhön.

Pohjois-Pohjanmaan kunnat ovat perustaneet vuonna 2023 Pohjois-Pohjanmaan valmius- ja turvallisuusfoorumin. Foorumin tarkoituksena on yhteistyön avulla kehittää alueen kokonaisturvallisuutta ja kriisinsietokykyä, kehittää valmius- ja turvallisuusasioihin liittyvää suunnittelua ja harjoittelua sekä mahdollistaa osaltaan tilannekuvan jakaminen ja kuntien ja asiantuntijaorganisaatioiden tukeutuminen toisiinsa. Foorumin toiminta on kuntavetoista ja toimintaan osallistuu kuntien lisäksi hyvinvointialue, eri viranomaisia ja laitoksia sekä kolmannen sektorin toimijoita.

Pohjois-Pohjanmaan pelastuslaitos osallistuu aktiivisesti Pohjois-Pohjanmaan valmius- ja turvallisuusfoorumin toimintaan. Palvelutasopäätöksen mukaan kuntien kanssa tehtävällä yhteistyöllä pyritään osaltaan edesauttamaan hyvinvointialueen pelastustoimen vastuulle kuuluvien varautumistehtävien yhteensovittamista. Pohjois-Pohjanmaan pelastuslaitos kohdentaa Pohjois-Pohjanmaan valmius- ja turvallisuusfoorumin toiminnan tukemiseen osan valmiuspäällikön ja -suunnittelijan työpanoksesta, minkä lisäksi pelastuslaitoksen muut viranhaltijat osallistuvat foorumin toimintaan tarpeen mukaan. Erillisiä sopimuksia kuntien valmiussuunnittelun tukemisesta ei tehdä.

Utajärven kunta nimeää Pohjois-Pohjanmaan pelastuslaitoksen kanssa tehtävää säännöllistä yhteydenpitoa varten yhteyshenkilökseen elinympäristöjohtajan.

3. Operatiivinen valmiussuunnitelma, häiriötilanteiden hallinta

3.1. Häiriötilanteen hallinnan tehtävät ja tavoitteet

Utajärven kunnan päätöksentekojärjestelmän tulee toimia samojen perusteiden mukaisesti normaalioloissa, erilaisissa normaaliolojen häiriötilanteissa kuin poikkeusoloissakin. Päätöksentekojärjestelmällä tarkoitetaan viranomaisen toiminnallista, organisatorista ja teknistä kokonaisuutta, jonka avulla viranomainen käyttää sille osoitettua toimivaltaa, käsittelee asioita sekä valmistelee, tekee, dokumentoi ja toimeenpanee päätöksiä. Päätöksentekojärjestelmä muodostuu lainsäädännöstä, toimivaltuuksista, johtamis- ja päätöksentekorakenteista, toimintamenettelyistä, henkilöstöstä, toimitiloista, viestintäyhteyksistä sekä päätöksentekoa tukevista tietojärjestelmistä. Selkeä toimivallanjako ja eri toimijoiden välinen sujuva yhteistoiminta sekä viestintä ovat hyvän hallinnon ja tuloksekkaan toiminnan perustana.

Kunnan organisaatorakenteet pätevät tilanteesta riippumatta. Uusia toimielimiä perustetaan vain silloin, kun mikään olemassa olevasta organisaatiosta ei voi suorittaa tarvittavaa tehtävää. Uusien toimielimien perustaminen koskee lähinnä poikkeusoloja ja valmiuslaissa kunnalle säädettyjä tehtäviä.

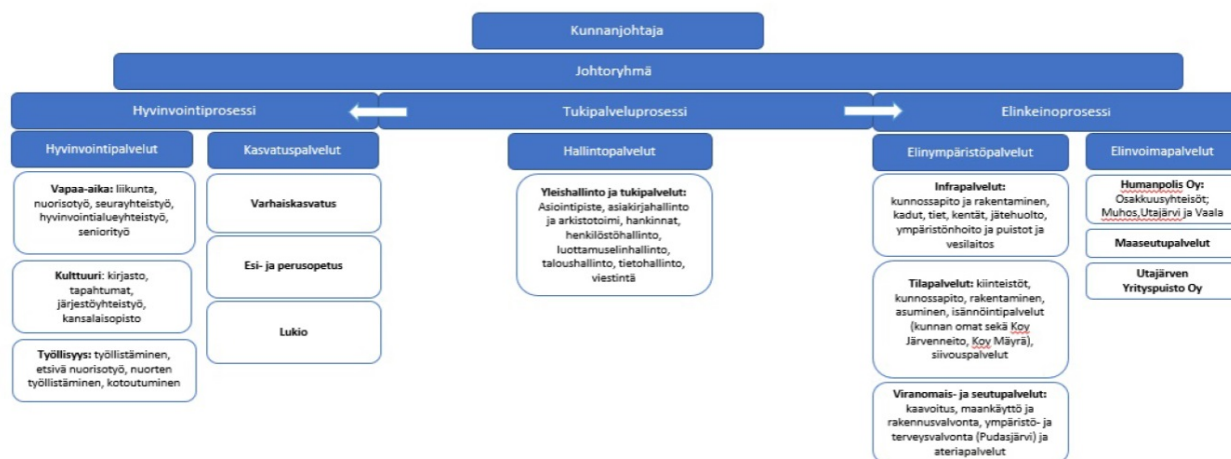
Häiriötilanteen hallinnan keskeiset tavoitteet ja tehtävät ovat seuraavat:

- Kunnan asukkaiden ja alueella oleskelevien turvallisuuden varmistaminen
- Kunnan päätöksenteko-, johtamis- ja toimintakyvyn ylläpitäminen
- Häiriötilanteesta ja poikkeusoloista aiheutuvien seurausten minimointi
- Kunnan ydintehtävien ja palvelujen tuottamisedellytysten varmistaminen
- Kunnan toimintojen ja yhteistyötahojen toiminnan yhteensovittaminen
- Tilannekuvan muodostaminen johtoryhmässä ja sen edelleen jakaminen
- Yhteistoiminta ja tuki muille viranomaistahoille
- Tilanteen edellyttämä sisäinen ja ulkoinen häiriötilanneviestintä

3.2. Johtamisjärjestelmä normaalioloissa

Kuvio 3: Utajärven kunnan toimielinorganisaatio

Kuvio 4: Utajärven kunnan henkilöstöorganisaatio

3.3. Kuntakonsernin johdon ja avainhenkilöiden hälyttämisen ja informointijärjestelyt

Kunnanjohtaja voi kutsua koolle Utajärven kunnan häiriötilanteiden ja poikkeusolojen johtoryhmän sekä sen ympärille muodostettavan häiriötilannejohtamisen johtokeskuksen. Koolle kutsumista ohjaa hälytysohje, jossa määritellään hälyttämisen perusteet, vastuut, hälytettävät henkilöt ja ryhmät, hälyttämisyjärjestys, yhteydenpitomenetelmät sekä välittömät toimenpiteet. Hälytysohje sisältyy häiriötilannejohtamisen ja -viestinnän valmiussuunnitelmaan. Hälytysohje tarkastetaan vuosittain. Hälytysohjeen tarkastamisesta vastaa Elinympäristöpalvelujen toimiala.

3.4. Luottamushenkilöiden informointi

Luottamushenkilöiden informointi on tärkeää laajemmissa häiriötilanteissa. Luottamushenkilöillä ei ole häiriötilanteessa varsinaista operatiivista roolia, mutta päätöksenteon kannalta keskeisten luottamushenkilöiden on syytä tietää vallitsevan häiriötilanteen perustiedot sekä sen hallintaan liittyvät toimenpiteet.

Utajärven kunnan hallintosäännössä määritellään eri toimijoiden roolit normaalitilanteessa. Hallintosäännön 6. luvussa määrätään toimivallasta poikkeusoloissa ja normaaliolojen häiriötilanteissa.

Luottamushenkilöiden tiedonsaanti varmistetaan seuraavan mukaisesti:

Toimielin	Informoitava luottamushenkilö	Informoinnista vastaava
Valtuusto	Valtuuston puheenjohtaja	Kunnanjohtaja
Kunnanhallitus	Kunnanhallituksen puheenjohtaja	Kunnanjohtaja
Hyvinvointivaliokunta	Hyvinvointivaliokunnan puheenjohtaja	Hyvinvointijohtaja
Elinkeinovaliokunta	Elinkeinovaliokunnan puheenjohtaja	Elinympäristöjohtaja

Taulukko 3: Informoitavat luottamushenkilöt (häiriötilanteen edellyttämässä laajuudessa)

3.5. Tehostetun johtamisen ja tilanteen seurannan käynnistäminen

Utajärven kunnan päätöksenteko normaaliolojen häiriötilanteissa tapahtuu normaalien toimintavaltuuksien sekä kunnan voimassa olevan hallintosäännön puitteissa.

Häiriötilanteiden ja poikkeusolojen johtoryhmä muodostaa kunnan toimintojen osalta häiriötilanteen hallinnassa keskeisen toiminnallisen osan. Kukin johtoryhmän viranhaltija käyttää niitä toimivaltuuksia ja ratkaisuvalltaa, joita hänelle lain mukaan kuuluu tai on hallintosäännön perusteella siirretty.

Häiriötilanteen johtokeskuksella on keskeinen rooli häiriötilanteiden hallinnan sekä poikkeusolojen johtamisessa johtoryhmän tukena.

3.6. Johtamispaikat ja muut tilat

Normaaliajan häiriötiloissa kunnan johtamistoiminta käynnistetään lähtökohtaisesti kunnan normaaleissa johtamistiloissa. Tämä koskee myös perustettavaa häiriötilanteen johtokeskusta.

Tarvittaessa, ja tilanteen niin edellyttäessä, häiriötilanteen johtokeskus sekä kunnan päättävien toimielinten kokoontumiset siirretään tarvittavilta osiltaan ennalta valmisteltuihin väistöpaikkoihin.

Väistöpaikkojen johtamis-, tietoliikenne- ja varavoimaratkaisut toteutetaan sekä testataan jo normaaliaikana siten, että ne ovat häiriötilanteen ja poikkeusolojen johtamispaikkojen edellyttämällä tasolla.

Väistöpaikan kiinteistöön liittyvistä resursoinnista ja toimeenpanosta vastaa elinympäristöjohtaja. Johtamisvälineiden ja tarvittavien tietoliikenneyhteyksien osalta vastuu resursoinnista ja toimeenpanosta on tietohallintopäälliköllä.

Kunnan toimitilojen ml. väistöpaikat, kuluvalvontaa, vartiointia sekä fyysistä suojausta kohotetaan asteittain turvallisuustilanteen edellyttämällä tavalla. Toimenpiteiden tavoitteena on varmistaa kunnan palveluiden tuottamisen sekä kunnan johtamisen edellytykset kaikissa turvallisuustilanteissa.

3.7. Johtaminen ja tilannetietoisuus

Hallintosäännön mukainen toiminta muodostaa perustan kunnan johtamiselle kaikissa olosuhteissa ja tilanteissa. Johtamisesta ja päätöksenteosta vastaavat kunnan viranhaltijat tai toimielimet, joiden vastuulla ovat kunnan velvoitteiden hoitaminen ja toiminnoista vastaaminen muutoinkin. Poliittiset toimielimet kutsutaan koolle säädösten ja hallintosäännön edellyttämällä tavalla.

Kunnan päätöksenteon ja johtamisen on perustuttava riittävään ja luotettavaan tilannekuvaan. Tilannekuvajärjestelyillä pyritään luomaan edellytykset päätöksenteossa ja johtamisessa tarvittavan tilannetietoisuuden muodostamiselle sekä välittämään tilannekuva toimintaympäristöstä, siinä tapahtuneista ja ennustettavissa olevista muutoksista, omista ja muiden toimijoiden toimenpiteistä.

Tilannekuvan kokoamisella luodaan edellytyksiä oikea-aikaiselle ja oikeasisältöiselle päätöksenteolle ja johtamiselle. Toimialat vastaavat ydinpalvelujensa ja vastuidensa mukaisesti tarvittavan tilannetiedon keräämisestä, analysoinnista sekä välittämisestä kunnan johtamisen tueksi. Tilannekuvaa välitetään tehtäväalueelta toiselle sekä tarvittaessa muille viranomaisille.

Johtamisen ja häiriötilanteen hallinnan edellyttämät viesti- ja tietoliikenneyhteydet on järjestetty, ja niiden jatkuvuutta varmistetaan vaihtoehtoisilla yhteydenpitomenetelmillä. Utajärven kunnalla on käytössään Virve-päätelaitteita, joita käytetään häiriötilanteissa kunnan johdon, pelastuslaitoksen ja muiden viranomaisten väliseen turvalliseen yhteydenpitoon, tilannetietojen välittämiseen ja toiminnan yhteensovittamiseen. Kunnalla on myös matkapuhelimia, joissa on toisen operaattorin liittymä kuin kunnan henkilöstön päivittäisessä toiminnassa käyttämissä matkapuhelimeissa. Lisäksi yhteydenpitoa varmistetaan lähettijärjestelyin. Lähettijärjestelyillä tarkoitetaan ennalta suunniteltua tapaa toimittaa fyysisesti viestejä, asiakirjoja ja muuta aineistoa silloin, kun tavanomaiset viestintäyhteydet eivät ole käytettävissä tai niiden käyttäminen ei ole tarkoituksenmukaista.

Kunnan kriisivalmiusryhmän toimintavalmius ylläpidetään tarvittaessa kaikkina viikonpäivinä ja vuorokauden aikoina tilanteen edellyttämässä laajuudessa. Tarvittavat varallaolo- ja sijaisjärjestelyt suunnitellaan ja määritetään etukäteen osana valmiussuunnittelua.

3.8. Viestinnän ja tiedottamisen peruslinjaukset

Häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa kansalaisten tiedontarve kasvaa. Viestinnän peruslinjaus häiriötilanteissa on, että toimivaltainen johtovastuussa oleva viranomainen vastaa myös tilanteeseen liittyvästä viestinnästä. Muut mahdollisesti toimintaan osallistuvat vastaavat omaan toimintaansa liittyvästä viestinnästä.

Häiriötilanneviestinnällä tarkoitetaan normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa toteutettavaa tehostettua viestintää. Häiriötilanneviestinnän päätehtävänä on:

- tiedottaa ja varoittaa tapahtuneesta
- antaa tilannetietoja tapahtuman kulusta
- antaa toimintaohjeet lisävahinkojen välttämiseksi
- estää huhujen ja disinformaation leviäminen
- auttaa organisaatiota palautumaan normaalitilaan

Utajärven kunta vastaa omaa toimintaansa ja palvelujaan koskevasta häiriötilanneviestinnästä. Kunta myös tukee pyynnöstä muita viranomaisia niiden vastuulle kuuluvassa häiriötilanneviestinnässä. Häiriötilanneviestinnän vastuut määritellään häiriötilannejohtamisen ja -viestinnän valmiussuunnitelmassa.

Medialle välitetään aina mahdollisimman nopeasti ensitiedote tapahtumasta. Käytännössä tämä tapahtuu nykyään usein sosiaalisen median kanavien kautta. Tiedotustilaisuus järjestetään, jos tapahtuma on erityisen vakava tai se herättää muuten laajaa kiinnostusta.

Utajärven kunta järjestää kuntalaisille ja kunnan alueella oleskeleville suunnattua häiriötilanneviestintää varten erilliset neuvontapuhelinnumerot ja tekstiviestipalvelun, jotka voidaan ottaa käyttöön lyhyellä varoitusajalla.

Häiriötilanneviestinnässä varaudutaan myös tilanteisiin, joissa sähköä ei ole ja/tai tietoverkot eivät toimi. Pitkäkestoisessa sähkö- tai puhelinliikenteen katkoksessa kuntalaisille suunnattavaa viestintää tehdään yhteistoiminnassa pelastustoimen viranomaisten kanssa.

Häiriötilanne- ja poikkeusolojen viestinnässä voidaan käyttää tarvittaessa viranomais- ja vaaratiedotteita. Vaaratiedotteet annetaan aina pelastus- tai poliisiviranomaisen kautta. Vaaratiedotteet jaetaan television ja radion kautta sekä matkapuhelimien 112 Suomi -mobiilisovelluksiin.

3.9. Henkisen tuen järjestäminen

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue vastaa kuntalaisille ja kunnan alueella oleskeleville annettavasta henkisestä tuesta. Yhteistyökumppaneina heillä on Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen pelastuslaitos, Utajärven alueseudakunta sekä Suomen Punaisen Ristin Oulun piiri ja Oulujoen osasto.

Utajärven kunta huolehtii sille säädös- ja/tai yhteistoimintasopimuksiin perustuvien vastuun henkisen tuen järjestelyistä sekä yhteistoimintaosapuolien henkisen tuen järjestämisen tukemisesta.

Utajärven kunnan oman henkilöstön henkisen tuen järjestäminen tulee huomioida työterveyshuollon palvelusopimuksessa, myös normaaliolojen häiriötilojen ja poikkeusolojen osalta.

3.10. Yhteistoiminta pelastuslaitoksen kanssa häiriötilanteen hallinnassa

Utajärven kunta on velvollinen osallistumaan pelastuslaitoksen johdolla pelastustoiminnan suunnitteluun ja antamaan pelastuslaitoksen pyynnöstä sille virka-apua pelastuslain nojalla (46 §, 47 § ja 49 §).

Pelastusviranomaisen voi puolestaan antaa toimialaansa soveltuvaa virka-apua valtion, hyvinvointialueen tai kunnan viranomaisen ja laitoksen laissa säädetyn tehtävän suorittamiseksi (8.7.2022/616).

Pelastuslaitos voi tukea ja avustaa kuntaa mm. seuraavilla tavoilla:

- pitää yllä turvallisuustilannekuvaa ja tiedottaa ennalta uhkaavasta tilanteesta
- hälyttää tarvittaessa kunnan johtohenkilöstön
- avustaa kuntaa tiedottamisessa
- antaa viranomais- ja vaaratiedotteita
- käynnistää väestöhälytysjärjestelmän
- avustaa johtamisen tilannekuvan kokoamisessa ja laatimisessa
- avustaa viestiyhteyksien varmentamisessa (VIRVE-verkko)
- johtaa ja koordinoi väestönsiirtoja

Pelastustoimintaa edellyttävissä laajoissa häiriötilanteissa tilanne saattaa edellyttää kaikkien pelastuslaitoksen käytössä olevien henkilöstöresurssien sitomista pelastustoimen perustehtävien hoitamiseen, jolloin kunnalle tarjottavat tukimahdollisuudet voivat olla rajallisia.

Pelastustoiminnan johtaminen

Pelastustoiminnan johtaminen on pelastustoiminnan toimintavalmiuden perusta. Pohjois-Pohjanmaan pelastuslaitoksen pelastustoiminnan johtamisjärjestelmä on suunniteltu siten, että jokaisella pelastusmuodostelmalla on johtaja. Pelastusryhmätasoisissa tehtävissä pelastustoiminnan johtajana toimii päätoiminen ryhmänjohtaja, tai jos lähtö koostuu pelkästään sopimuspälokuntien yksiköistä, johtaa tehtävää alueen päivistävä palomestari. Pelastusjoukkueatasoisissa tehtävissä pelastustoiminnan johtajana toimii ensisijaisesti alueen päivistävä palomestari. Pelastuskomppaniatasoisissa tehtävissä pelastustoiminnan johtajana toimii alkuvaiheessa päivistävä palomestari ja laajamittaisessa tilanteessa johtovastuun ottaa tarvittaessa päivistävä päällikkö.

Laajamittaisissa onnettomuus- ja häiriötilanteissa päivistävä päällikkö perustaa pelastustoiminnan johtokeskuksen, johon tarvittaessa hälytetään tarvittava määrä henkilöstöä vapaavuorosta.

3.11. Väestönsuojelu

Väestönsuojelulla tarkoitetaan ihmisten ja omaisuuden suojaamista ja pelastustoimintaa poikkeusoloissa sekä niihin varautumista. Pelastustoimintaan liittyvät keskeisimmät väestönsuojelutoimenpiteet ovat väestön varoittaminen, suojautumisen johtaminen sekä evakointivalmiuden ylläpito.

Valmiuslain (1552/2011) 12 §:n mukaan muun muassa hyvinvointialueiden tulee valmiussuunnitelmin ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluin sekä muilla toimenpiteillä varmistaa tehtäviensä mahdollisimman hyvä hoitaminen myös poikkeusoloissa.

Häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin liittyvän suunnittelun perustana ovat Kansallinen riskiarvio 2023, Pohjois-Pohjanmaan alueellinen riskiarvio 2023 sekä Pohjois-Pohjanmaan pelastuslaitoksen riskianalyysi ja riskianalyysi sotilaallisen voimankäytön tilanteesta.

Väestönsuojeluun liittyvät seikat on huomioitu Pelastuslaitoksen valmiussuunnitelmassa sekä erillisessä evakuointisuunnitelmassa. Suunnitelmat on päivitetty vuoden 2025 aikana.

Väestön varoittaminen

Pelastuslain 27 §:n mukaan pelastuslaitoksen on huolehdittava alueellaan väestön varoittamisesta vaara- ja onnettomuustilanteissa sekä siihen tarvittavasta hälytysjärjestelmästä.

Pelastustoimialueen väestönvaroitussuunnitelman perustan muodostavat kiinteästi asennetut väestöhälyttimet. Kiinteästi asennettuja väestöhälyttimiä täydentävät siirrettävät väestöhälyttimet, hälytysajoneuvojen kuulutuslaitteistot. Pelastustoimen palvelutasopäätöksessä on päätetty, että kiinteästi asennettavia väestöhälyttimiä ylläpidetään merkittävimmissä taajamissa sekä erityisten riskikohteiden läheisyydessä. Hälyttimien uusimisen yhteydessä on päätetty arvioida uusittavan hälyttimen tarkoituksenmukaisuus suhteessa alueen onnettomuusriskeihin.

Väestöhälyttimien lisäksi väestön varoittamisen (viranomais- ja vaaratiedotteet) muita keinoja ja kanavia ovat radio/televisio/teksti-TV, erityisesti YLE Oulu/YLE Radio Suomi (97,3 MHz), painettu media, pelastuslaitoksen verkkosivut sekä matkaviestimien 112 Suomi - mobiilisovellus.

Suojautumisen johtaminen

Normaaliolojen onnettomuuksissa ja häiriötilanteissa väestö suojautuu viranomaisen määräyksestä (vaaratiedote) asuin- ja muihin sisätiloihin. Väestönsuojien suojaudutaan lähinnä poikkeusolojen vakavimmissa uhkissa ja silloinkin viranomaisen määräyksestä. Pohjois-Pohjanmaan pelastuslaitoksella on kattavat tiedot kaikista Utajärven kunnan alueella sijaitsevista väestönsuojista.

Utajärven kunnan Elinympäristöpalvelut toimiala vastaa Utajärven kunnan tilapalveluista (ml. kiinteistöt) sekä niihin liittyvistä väestönsuojista. Väestönsuojan rakentamisvelvoite syntyy uudisrakentamisen yhteydessä, kun rakennuspinta-ala ylittää Pelastuslaissa ja -asetuksessa säädetyn neliömäärän.

Nykylainsäädännön mukaan kunnilla ei ole velvollisuutta rakentaa yleisiä väestönsuojia.

Evakuointivalmiuden ylläpito (väestön siirrot)

Väestön siirroilla tarkoitetaan ihmisten ja omaisuuden siirtämistä turvaan vaara-alueelta tai vaarallisesta kohteesta. Järeimpänä toimena väestönsiirroissa on väestön evakuointi, jolla tarkoitetaan viranomaisten johdolla tapahtuvaa väestön tai sen osan siirtämistä pois vaaran uhkaamalta alueelta ja sijoittamista turvalliselle alueelle, sekä väestön elinedellytysten ja yhteiskunnan tärkeiden toimintojen turvaaminen evakuointitilanteessa (lähtöalueelta tuloalueelle).

Väestönsiirtoja suunnitellaan sekä normaaliolojen häiriötiloja että poikkeusoloja silmällä pitäen, ja se toimeenpannaan toimivaltaisen viranomaisen päätöksellä ja pelastuslaitoksen johdolla tilanteen mukaan joko suppeana tai laajana. Suppeimmillaan väestönsiirto voi koskea esimerkiksi yksittäisen talon asukkaita ja laajimmillaan kunnan tai vielä laajemman alueen koko väestöä.

Väestön evakuointi ja siirrot on osa pelastustoimintaa, joten sen suunnittelu ja toteutus tapahtuvat Pohjois-Pohjanmaan pelastuslaitoksen johdolla ja koordinoituna. Evakuoinneissa on kyse

moniviranomaistoiminnasta, missä johtovastuu on pelastustoimella. Muita vastuullisia tahoja ovat hyvinvointialue, poliisi, alueen kunnat sekä muut toimivaltaiset valtion viranomaiset.

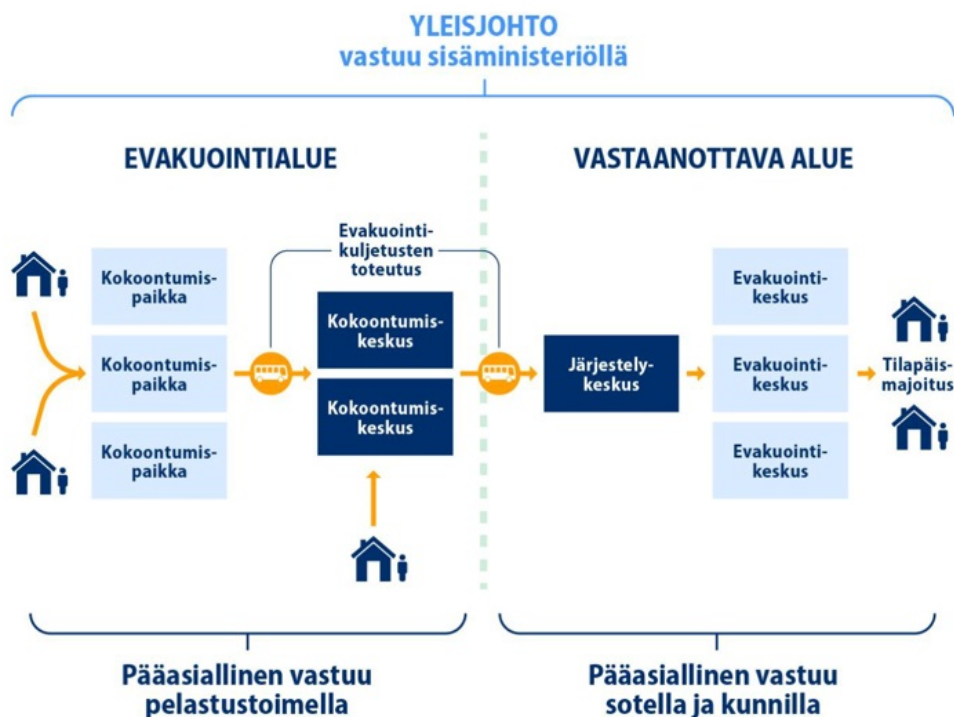
Utajärven kunta vastaa sen vastuulle kuuluvalta osalta mahdollista kunnan tai sen osien evakuointia tai muualta Utajärven kunnan alueelle väestön vastaanottoa koskevien suunnitelmien laatimisesta.

Evakuointeihin ja väestönsiirtoihin liittyvät valmiussuunnitelmat eivät ole julkisia.

Kuvio 5: Väestön siirtyminen, siirtäminen ja hoitolaitosten siirrot.

(Lähde: Evakuointien suunnittelu- ja toimeenpano-ohje, Sisäministeriön julkaisu 2024:2)

Kuvio 6: Väestön siirtämisen ja vastaanottamisen vastuut.

(Lähde: Evakuointien suunnittelu- ja toimeenpano-ohje, Sisäministeriön julkaisu 2024:2)

3.12. Toiminnan yhteensovittaminen

Laissa Lupa- ja valvontavirastosta (530/2025) on säädetty Lupa- ja valvontaviraston tehtäväksi varautumisen alueellisen yhteistyön järjestäminen varautumisen yhteistyöalueilla (13§ Varautumisen alueellinen yhteistyö). Viraston apuna toimii alueellisia valmiustoimikuntia, jotka virasto asettaa. Ne toimivat varautumisen alueellisen yhteistyön suunnittelussa, kehittämisessä ja seurannassa. Alueellisten valmiustoimikuntien asettamisesta, kokoonpanosta ja tehtävistä voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

Pohjois-Pohjanmaan pelastuslaitoksen palvelutasopäätöksen mukaan pelastuslaitos ylläpitää tarvittavia suunnitelmia ja valmiutta vakavien häiriötilanteiden tai poikkeusolojen edellyttämiin väestön evakuointeihin. Pelastuslaitoksen evakuointisuunnitelma on päivitetty vuonna 2024, ja sen sisältö on yhteensovitettu muun ohella Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen evakuointisuunnitelman kanssa. Sen lisäksi suunnittelun aikana on tehty yhteistyötä pelastustoiminnan Pohjois-Suomen yhteistyöalueen pelastuslaitosten ja muiden evakuointiin osallistuvien viranomaisten kanssa.

Utajärven kunnan alueella toimivat tai vaikuttavat viranomaistahot vastaavat kukin omasta varautumisestaan ja siihen liittyvästä valmiussuunnittelusta. Kyseiset viranomaistahot sovittavat tarvittavilta osiltaan yhteen Utajärven kunnan ja omien organisaatioidensa valmiussuunnitelmat.

Utajärven kunnan tulee varautua ja sovittaa yhteen kunnan valmiussuunnittelua ja toimintoja häiriötilanteiden aikana ainakin seuraavien tahojen kanssa:

- 1) Pohjois-Pohjanmaan pelastuslaitos: pelastustoiminta, väestönsuojelu.
- 2) Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue: sosiaali- ja terveydenhuolto.
- 3) Oulun poliisilaitos: yleisen järjestyksen ylläpito.
- 4) Pudasjärven kaupunki: Ympäristönsuojelu, ympäristöterveydenhuolto ja eläinlääkintähuolto.
- 5) Oulun kaupunki: Maaseutuhallinnon tehtävät.
- 6) Lakeuden EKO kunnat: Jätehuoltoviranomaisen lakisääteiset tehtävät.
- 7) Oulun seudun työllisyysalue: Lakisääteiset työvoima- ja elinkeinopalvelut.

- 8) Muhoksen seurakunta ja Utajärven alue seurakunta.

Tilanteen mukaan yhteydenpitoa ja tarvittaessa myös yhteistoimintaa tulee häiriötilanteissa ja poikkeusolojen aikana tehdä seuraavien lähietäisyydellä olevien (ts. rajanaapurikuntien) kuntien ja kaupunkien kanssa:

- 1) Vaalan kunta
- 2) Muhoksen kunta
- 3) Puolangan kunta
- 4) Pudasjärven kaupunki
- 5) Oulun kaupunki

Poikkeusoloissa ja häiriötilanteissa keskeiset alueelliset jakeluyhtiöt, sopimuskumppanit sekä muut tahot ovat:

- 1) Sähkön jakeluverkosta vastaava yritys
- 2) Kaukolämmön tuotannosta ja jakelusta vastaava yritys
- 3) Talousveden jakeluun ja jätevesihuoltoon osallistuvat tahot
- 4) Jätehuollosta vastaava yritys
- 5) Tieväylien kunnossapidosta vastaavat yritykset
- 6) Tietoliikenne- ja teleoperaattorit

Poikkeusolot ovat lähes poikkeuksetta ylikunnallisia ja samoin ovat usein myös merkittävät häiriötilanteet. Yhteydenpito ja yhteistoiminta valtion paikallis-, alue- ja keskushallintoon on oltava sujuvaa ja luontevaa. Tilanteiden mukaan näiden tahojen yhteydenpito- ja yhteistyökumppaneita ovat mm.:

- 1) Lupa- ja valvontavirasto
- 2) Pohjois-Pohjanmaan elinvoimakeskus

Normaalitoiminnoissa Utajärven kunnalla on melko vähän yhteydenpitoa ja kanssakäymistä puolustusvoimiin, rajavartiolaitokseen ja tulliviranomaisiin. Häiriötilanteissa ja erityisesti poikkeusoloissa yhteydenpidon ja yhteistyön tarve näihin tahoihin voi olla hyvin merkittäväkin.

- 1) Puolustusvoimat – Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun aluetoimisto
- 2) Rajavartiolaitos – Länsi-Suomen merivartiosto
- 3) Tulliviranomaiset

Häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa tilanteen mukaan seurakunnan ja alueella toimivien yhdistysten ja järjestöjen merkitys korostuu. Kriisitilanteissa yhteydenpitoa ja yhteistoimintaa voidaan tehdä mm. seuraavien tahojen kanssa:

- 1) Suomen Punainen Risti Oulun piiri sekä Oulujoen osasto
- 2) Kyläseurat ja järjestöt

4. Poikkeusolojen valmiussuunnitelma, varautuminen poikkeusoloihin

4.1. Poikkeusolojen vaikutukset kunnan tehtäviin ja päätösvaltaan

Poikkeusoloilla tarkoitetaan valmiuslaissa tarkoitettua yhteiskunnan tilaa, jossa on niin paljon tai niin vakavia häiriöitä tai uhkia, että on tarpeen mahdollistaa viranomaisten tavanomaisesta poikkeava toimivaltuuksien käyttö.

Valmiuslain (1552/2011) mukaisia poikkeusoloja ovat:

- 1) Suomeen kohdistuva aseellinen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettava hyökkäys ja sen välitön jälkitila;

- 2) Suomeen kohdistuva huomattava aseellisen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettavan hyökkäyksen uhka, jonka vaikutusten torjuminen vaatii tämän lain mukaisten toimivaltuuksien välitöntä käyttöön ottamista;
- 3) väestön toimeentuloon tai maan talouselämän perusteisiin kohdistuva erityisen vakava tapahtuma tai uhka, jonka seurauksena yhteiskunnan toimivuudelle välttämättömät toiminnot olennaisesti vaarantuvat;
- 4) erityisen vakava suuronnettomuus ja sen välitön jälkitila;
- 5) vaikutuksiltaan erityisen vakavaa suuronnettomuutta vastaava hyvin laajalle levinnyt vaarallinen tartuntatauti; sekä
- 6) sellainen
 - a. julkisen vallan päätöksentekokykyyn;
 - b. rajaturvallisuuden tai yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen;
 - c. välttämättömien sosiaali- ja terveydenhuollon tai pelastustoimen palvelujen saatavuuteen;
 - d. energian, veden, elintarvikkeiden, lääkkeiden tai muiden välttämättömien hyödykkeiden saatavuuteen;
 - e. välttämättömien maksu- ja arvopaperipalvelujen saatavuuteen;
 - f. yhteiskunnallisesti kriittisten liikennejärjestelmien toimivuuteen; tai
 - g. edellä a - f alakohdassa lueteltuja toimintoja ylläpitävien tieto- ja viestintätekniisten palvelujen tai tietojärjestelmien toimivuuteen

kohdistuva uhka, toiminta, tapahtuma tai näiden yhteisvaikutus, jonka seurauksena yhteiskunnan toimivuudelle välttämättömät toiminnot olennaisesti ja laajamittaisesti estyvät tai lamaantuvat tai joka muulla näihin vakavuudeltaan rinnastuvalla tavalla erityisen vakavasti ja olennaisesti vaarantaa yhteiskunnan toimintakykyä tai väestön elinmahdollisuuksia.

Valmiuslain mukaan viranomaiset voidaan oikeuttaa poikkeusoloissa rajoittamaan eräitä perusoikeuksia, mutta siinä yhteydessä käyttämään vain sellaisia toimivaltuuksia, jotka ovat välttämättömiä ja oikeasuhtaisia laissa säädetyn tarkoituksen saavuttamiseksi. Toimivaltuuksia voidaan käyttää vain sellaisin tavoin, jotka ovat välttämättömiä lain tarkoituksen saavuttamiseksi ja oikeassa suhteessa toimivaltuuden käyttämisellä tavoiteltavaan päämäärään nähden. Toimivaltuuksia voidaan käyttää vain, jos tilanne ei ole hallittavissa viranomaisten säännönmukaisin toimivaltuuksin.

4.2. Toimivalta poikkeusoloissa ja normaaliaikojen häiriötilanteissa

Utajärven kunnan hallintosäännön 6 luku ja sen 32 § käsittelee normaalista toimivallasta poikkeamista ja raportointia. Pykälän perusteella hallintosäännön muiden lukujen toimivaltamääräyksistä voidaan poiketa poikkeusoloissa ja normaaliolojen häiriötilanteessa ja välttämättömän syyn vuoksi silloin, kun päätöksentekoa ei kyetä normaalitoimivaltuuksin riittävällä tavalla järjestämään. Tällaisia syitä voivat olla esimerkiksi henkeen ja terveyteen kohdistuvat uhat sekä elintärkeiden palveluiden keskeytymiseen, talouteen, kiinteistöihin, muuhun omaisuuteen tai ympäristöön kohdistuvat uhat, jotka aiheuttavat välittömän vaaran tai muun vakavan toiminnallisen tai taloudellisen riskin.

Kunnanjohtaja voi käyttää poikkeusoloissa ja normaaliolojen häiriötilanteessa normaalista toimivallasta poikkeavaa päätösvaltaa kunnan palvelujen turvaamiseksi ja tilanteen normalisoimiseksi välttämättömän syyn vuoksi.

Toimialajohtaja voi käyttää poikkeusoloissa ja normaaliolojen häiriötilanteessa normaalista toimivallasta poikkeavaa päätösvaltaa kunnan palvelujen turvaamiseksi ja tilanteen normalisoimiseksi omalla toimialueellaan välttämättömän syyn vuoksi, ellei kunnanjohtaja päätä asiasta.

Kunnanhallitukselle tulee raportoida tähän pykälään perustuvalla toimivallalla tehdyistä päätöksistä.

Utajärven kunnan hallintosäännön 6 luvun 33 § käsittelee päätösvallan käyttöön ottamista määrääjäksi kunnanhallituksen päätöksellä poikkeusoloissa ja normaaliolojen häiriötilanteessa. Kunnanhallitus voi vahvistaa kunnanjohtajan ja päävastuualuejohtajan normaalista toimivallasta poikkeavan päätösvallan määrääjäksi poikkeusoloissa sekä normaaliolojen häiriötilanteessa 32 §:ssä mainitun välttämättömän syyn vuoksi. Kunnanhallitus voi – vahvistamisen sijaan – sekä ennen määrääjän päättymistä todeta, ettei normaalista toimivallasta poikkeavan päätösvallan käytölle ole enää perusteita.

Edelleen Utajärven kunnan hallintosäännön 6 luvun 34 § käsittelee kokouskutsun määrääjasta poikkeamista. Pykälän perusteella toimielinten kokouskutsun määrääjasta voidaan poikkeusoloissa ja normaaliolojen häiriötilanteissa poiketa päätöksenteon nopeuttamiseksi.

Mikäli Valmiuslain (1552/2011) 108 § on otettu Valtioneuvoston asetuksella käyttöön, voidaan valtuuston kokous kutsua koolle heti Kuntalain (365/1995) 54 §:n 4 momentin sitä estämättä. Valtuusto on päätösvaltainen, kun enemmän kuin puolet valtuutetuista on läsnä.

Edelleen Valmiuslain 108 §:n 2 momentin mukaan, jos valtuustoa ei saada koolle päätösvaltaisena ja painavat syyt edellyttävät välitöntä päätöksentekoa, kunnanhallituksella on oikeus päättää niistä asioista, jotka koskevat kunnan hallinnon järjestämistä, johto- ja hallintosääntöä, toimivallan siirtämistä, talousarviota ja veroja sekä muista valtuuston päätettäväksi säädetyistä asioista. Kunnanhallituksen on mahdollisimman pian saatettava 2 momentissa tarkoitetut päätökset valtuuston päätettäväksi. Kunnanhallituksen päätös on voimassa, kunnes valtuusto on päättänyt asiasta.

4.3. Kuntaa koskevat valmiuslain toimivaltasäännökset

Valmiuslaissa on lukuisia kuntia koskevia toimivaltasäännöksiä:

31 § Maatilatalouden alkutuotannon ohjaaminen ja säännöstely

32 § Vähittäiskaupan säännöstely

40 § Kaukolämmön käytön rajoittaminen

44 § Vedenhankinnan turvaaminen

6 luku Rakentamisen ja rakennustuotteiden säännöstely (46§-50§)

7 Luku Asuntokannan käytön säännöstely (51§-55§)

70 § Polttonesteen käyttö lupa

91 § Työväilypakko

93 § Palvelussuhteen ehdoista poikkeaminen

95 ja 96 § Työvelvolliset

106 § Hallintoviranomaisen viestintä poikkeusoloissa

108 § Kunnan hallinto

109 § Opetus ja koulutus

16 luku Sotilaallinen puolustusvalmius (110§-115§)

118 § Liikkumis- ja oleskelurajoitukset väestön suojaamiseksi

119 § Väestönsuojeluun tarvittavien alueiden ja tilojen luovutusvelvollisuus

120 § Pelastustoimen ja väestönsuojelun erityisjärjestelyt

121 § Väestön siirtäminen

122 § Siirretyn väestön huollon järjestäminen

127§ Tiedotusten julkaisuvelvollisuus

Valmiuslain toimivaltasäädökset huomioidaan osana toimialojen valmiussuunnittelua.

Valmiuslaki on muuttumassa vuoden 2027 alusta lukien. Tulossa olevat valmiuslain muutokset ja lisäykset tulee huomioida toimialakohtaisia valmiussuunnitelmia päivitettäessä.

4.4. Varausjärjestelyt ja varaamisen vastuut

Henkilöstön varaamisen vastuut

Henkilöstövarauksilla tarkoitetaan kunnan ydintehtävien hoidossa tarvittavan henkilöstön varaamista Utajärven kunnan tai sen lukuun sopimus pohjaisesti hoitavan käyttöön poikkeusoloissa.

Henkilöstövaraukset perustuvat Asevelvollisuuslakiin (1438/2007) sekä asetukseen vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta (269/1977).

Varauksien suunnittelu ja toteutus on olennainen osa normaaliolojen varautumistoimenpiteitä.

Varausten valmistelusta vastaavat toimialat ja nimetyt kuntakonserniin kuuluvat tytäryhteisöt. Henkilöstövaraukset tulee tehdä toimialojen sekä kuntakonserniin kuuluvien tytäryhteisöjen ydinpalveluista sekä kriittisistä toiminnoista vastaavista. Varaukset on tarkistettava kahden vuoden välein.

Ydinpalveluihin ja kriittisten toimintojen hoitamiseen liittyvien yhteistyökumppaneiden osalta henkilöstön, ajoneuvojen ja työkonoiden sekä tilavarauksiin liittyvistä vastuista on sovittava asianomaisessa yhteistyösopimuksessa. Sopimukseen perustuen kunnan tulee koota tarvittavat varaukset.

Valmistellut henkilövaraukset ja/tai muutokset tulee toimittaa Utajärven kunnan henkilövarauslistaa ylläpitävälle elinympäristöjohtajalle, joka välittää henkilövaraukset puolustusvoimain Kainuun prikaatin Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun aluetoimistolle.

Puolustusvoimat voi myöntää esitetyille henkilöille vapautuksen aseellisesta palveluksesta mahdollisessa kriisitilanteessa. Myönteisen päätöksen jälkeen nämä henkilöt ovat kunnan käytössä myös poikkeusoloissa. Kunnan poikkeusolojen tehtäviin varatuille henkilöille ilmoitetaan kunnan tekemästä varauksesta, kun varaus on puolustusvoimien taholta varmistettu.

Poikkeusolojen lainsäädäntö mahdollistaa lisäksi työvoiman laajemman hankkimisen työkykyisen väestön keskuudesta myös Utajärven kunnan tarpeisiin. Toimialat ja nimetyt konserniyhteisöt suunnittelevat etukäteen ulkopuolisen työvoiman mahdollisen tarpeen. Työvelvollisuuden hyödyntäminen suunnitellaan yhdessä Oulun seudun työllisyysalueen kanssa.

Ajoneuvo- ja työkonvarausten vastuut

Osa poikkeusolosuhteista voi olla sellaisia, että normaalitilanteessa käytössä oleva ajoneuvokalusto ja muu kuljetuskalusto ei ole käytettävissä. Kalusto voi olla puolustusvoimien varaamassa käytössä tai sen käyttöä on muutoin rajattu. Kunnan valmiussuunnitelmassa tulee olla edellä kerrotun tilanteen johdosta suunnitelma tehtäviensä hoitamisessa tarvittavan kaluston varaamisesta käyttöön.

Rekisteröityjen ajoneuvojen ja työkonoiden varaaminen julkiselle hallinnolle tehdään Elinvoimakeskusten verkkosivustojen kautta. Varausten valmistelusta vastaa kukin toimiala samoin periaattein kuin henkilövarausten teossa, eli huomioidaan myös palveluhankinnat ja -sopimukset.

Valmistellut ajoneuvo- ja työkonevaraukset tulee toimittaa elinympäristöjohtajalle, joka koostaa toimialojen, konserniyhteisen sekä sopimuskumppanien ajoneuvo- ja työkonevarauslistat, ja toimittaa ne sähköisesti Elinvoimakeskukselle.

Tilavaraukset

Utajärven kunnan omistamien tilojen osalta tilavarauksia ei tarvitse tehdä.

4.5. Väestönsuojelutehtävät

Väestönsuojelumuodostelmien ylläpitämisestä ja suojelupiirien lohkojaosta on luovuttu.

Utajärven kunnan ei tarvitse tehdä erikseen väestönsuojelusuunnitelmia, vaan kullekin hallinnonalalle kuuluviin väestönsuojelutehtäviin varautuminen ja niihin liittyvä suunnittelu sisältyy muuhun valmiussuunnitteluun ja muun muassa onnettomuuksia varten muutoinkin tehtävään suunnitteluun.

Väestönsuojelua johtaa ja siihen liittyvästä suunnittelusta vastaa Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen pelastustoimi. Voimassa olevien säädösten mukaan Utajärven kunta tukee pelastuslaitosta suunnittelussa ja osoittaa tarvittaessa sen käyttöön väestönsuojelussa tarvittavia resursseja.

Pelastuslaitoksella on osana valmiussuunnitelmaa muun ohella väestönsuojeluorganisaation muodostamista sekä poikkeusoloissa käytettävää ja tarvittavaa materiaalia ja kalustoa koskevat suunnitelmat. Lisäksi osana evakuointisuunnitelmaa on väestön siirron toteuttamisessa tarvittavia tiloja koskeva suunnitelma. Väestönsuojeluorganisaatioon kuuluvien henkilöiden ja edellä mainitun materiaalin, kaluston ja tilojen tiedot on tallennettu pelastuslain 92 §:n mukaiseen varautumistehtävien rekisteriin.